خىتاينىڭ قارا نىيىتىگە قارشى ئامېرىكانىڭ يېڭى ئىستراتېگىيىسى

نەدىن ئىبراھىم

(بۇ ماقالە «CNN» تورىدا ئېلان قىلىنغان)

ئامېرىكا پرىزدېنتى جوۋ بايدىن، شۇنداقلا ھىندىستان، سەئۇدى ئەرەبىستان ۋە ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكىنىڭ رەھبەرلىرى 9 ـ سېنتەبىر تۆمۈر يول ۋە پورت ئارقىلىق ھىندىستاننى ئوتتۇرا شەرق ۋە ياۋروپاغا تۇتاشتۇرىدىغان يېڭى سودا يولىنىڭ ئېچىلىدىغانلىقىنى جاكارلىدى. ئامېرىكا ھۆكۈمىتى بۇ پروجېكتنىڭ «يېڭى باغلىنىش دەۋرى»نى ۋۇجۇدقا چىقىرىدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

بەزى تەھلىلچىلەر بۇنى خىتاينىڭ ئۆزىنى دۇنيانىڭ باشقا جايلىرى بىلەن تۇتاشتۇرۇش ئۈچۈن يولغا قويغان نەچچە تىرىليون دوللارلىق ئۇل مۇئەسسەسە پروجېكتى بولمىش «بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى»غا بىۋاستە خىرىس قىلغانلىق، دەپ قاراشماقتا.

بايدىننىڭ ھىندىستاندا ئۆتكۈزۈلگەن G20 باشلىقلار يىغىنىدا ئېلان قىلغان مەزكۇر پروجېكتى ياۋروپا بىرلەشمىسى، فرانسىيە، ئىتالىيە ۋە گېرمانىيەنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ پروجېكت ھىندىستاننى پارس قولتۇقىدىكى ئەرەب دۆلەتلىرى بىلەن تۇتاشتۇرىدىغان شەرقىي كارىدور بىلەن دېڭىز قولتۇقى دۆلەتلىرىنى ياۋروپاغا تۇتاشتۇرىدىغان شىمالىي كارىدوردىن ئىبارەت ئىككى ئايرىم لىنىيەدىن تەركىب تاپقان.

بۇ چوڭ پىلان ئامېرىكانىڭ خىتاينىڭ قەد كۆتۈرۈشىنى چەكلەشتە ئوتتۇرا شەرقتىكى ئىتتىپاقداشلىرىغا تايىنالايدىغانلىقىنى كۆرسىتىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، پارس قولتۇقى ئەللىرىنىڭمۇ ئامېرىكا قاتارلىق ئەنئەنىۋى ئىتتىپاقداشلىرى بىلەن خىتايغا ئوخشاش يېڭىدىن گۈللىنىۋاتقان شېرىكلىرى ئوتتۇرىسىدا تەڭپۇڭلۇقنى ساقلاش ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ نەزىرىدىكى كۆپ قۇتۇپلۇق يېڭى دۇنيا تەرتىپىگە ماسلىشىش ئۈچۈن قانداق يول تۇتۇۋاتقانلىقىدىن دېرەك بەردى.

شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئۇلار ئۆزلىرىنى دۇنيادىكى ئەڭ كۈچلۈك دۆلەتلەر ئۈچۈن مۇھىم ئىقتىسادىي ۋە سىياسىي شېرىك دەپ قارايدۇ.

بايدىن ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكىنىڭ خەلىپىسى مۇھەممەد بىن زەيىدكە: «رەھمەت، رەھمەت، رەھمەت سىزگە! سىز بولمىغان بولسىڭىز، بۇ يەرگە جەم بولالمىغان بولاتتۇق» دېدى.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

تاۋار ۋە مۇلازىمەتلەر ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكى، سەئۇدى ئەرەبىستان، ئىئوردانىيە، ئىسرائىلىيە ۋە ياۋروپادىن ئۆتىدۇ. مەزكۇر لىنىيە يەنە ئېلېكترىك ۋە رەقەملىك ئۇلىنىشنى روياپقا چىقىرىدۇ، شۇنداقلا پاكىز ھىدروگېن ئېكسپورتى ئۈچۈن تۇرۇبا يولى بىلەنمۇ تەمىنلەيدۇ.

ھىندىستان باش مىنىستىرى نارېندرا مودى بىلەن مۇھەممەد بىن زەيىدنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرغان بايدىن باشلىقلار يىغىنىدا ئېلان قىلىنغان كېلىشىمنىڭ «كاتتا ئىش» ئىكەنلىكىنى بىلدۈرگەندىن كېيىن: «دۇنيا تارىخىي بۇرۇلۇش نۇقتىسىدا تۇرماقتا. بۇ پروگراممىغا مەبلەغ سېلىش ئىلگىرىكى ھەر قانداق ۋاقىتتىكىدىنمۇ مۇھىم» دېدى.

سەئۇدى ئەرەبىستان بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى نورماللاشتۇرۇشنى مۇھىم ئورۇنغا قويغان ئىسرائىلىيەمۇ بۇ پروجېكتنى ئالقىشلاپ، بۇ پروجېكت «بىزنىڭ يەرشارىۋى ۋە تارىخىي ۋەزىيىتىمىزنى ئۆزگەرتىدۇ»، شۇنداقلا «ئىسرائىلىيەنى دۇنيا بىلەن بىرلەشتۈرۈش» تەسەۋۋۇرىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ، دېدى.

2012 ـ يىلى تەختكە چىققاندىن بۇيان G20 باشلىقلار يىغىنىنى قولدىن بېرىپ باقمىغان ۋە پارس قولتۇقىدىكى ئەرەب ئەللىرى بىلەن بولغان ئالاقىنى كۈچەيتىۋاتقان خىتاي رەئىسى شى جىنپىڭنىڭ بۇ قېتىملىق يىغىنغا قاتناشمىغانلىقى ئالاھىدە دىققەت قوزغىدى.

«قەرز ۋە سىرتماق» كېلىشىمىگە ئورۇنباسار لايىھە

يۇقىرىدىمۇ دەپ ئۆتكىنىمىزدەك، بەزى تەھلىلچىلەر بۇ كارىدور خىتاينىڭ «بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى»غا جەڭ ئېلان قىلىشنى مەقسەت قىلغان، دەپ قاراشماقتا.

خىتاي بۇ غايەت زور ئۇل مۇئەسسە پروجېكتىنى 2013 ـ يىلى يولغا قويغان بولۇپ، بۈگۈنگە قەدەر بۇنىڭغا تەخمىنەن بىر تىرىليون دوللار مەبلەغ سالدى. خىتاي دائىرىلىرى ئالدىنقى ئايدا ئۆزىنىڭ يىللاردىن بۇيان 150 دىن ئارتۇق دۆلەت ۋە ئوتتۇزدىن ئارتۇق خەلقئارالىق تەشكىلات بىلەن «بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى» ھەمكارلىق ھۆججىتى ئىمزالىغانلىقىنى بىلدۈردى.

ھالبۇكى، بۇ پروجېكت مەبلەغ يېتىشمەسلىك ۋە بىر قىسىم سىياسىي قارشىلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بەزى مەسىلىلەرگە دۇچ كەلدى ھەمدە شۇ سەۋەبلىك بەزى تۈرلەر توختاپ قالدى. خىتاي «بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى»نىڭ يۇقىرى خەۋپلىك قەرزى توغرىسىدىكى قاراشلارغا رەددىيە بېرىپ، «بۇ خىل ئەيىبلەشلەر ئومۇمىي ئەھۋالغا ۋەكىللىك قىلالمايدۇ» دېدى.

بايدىن ئالدىنقى ئايدا خىتاينىڭ «بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى»نى ئامېرىكا ۋە G7 دۆلەتلىرى باشقا ئورۇنباسار لايىھەلەر ئارقىلىق تاقابىل تۇرماقچى بولغان «قەرز ۋە سىرتماق كېلىشىمى» دەپ ئاتىغانىدى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ebook.org
www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

بايدىن 8 ـ ئايدا يۇتا شىتاتىدىكى سايلام پائالىيىتى جەريانىدا، ئىئانە قىلغۇچىلارغا قىلغان سۆزىدە مۇنداق دېدى: «بىز خىتاي <بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى> دەپ ئاتىۋالغان پروجېكتنىڭ ئورنىنى باسىدىغان باشقا لايىھەلەر بىلەن تەمىنلەش ئۈچۈن، G7 دۆلەتلىرىدە مىليارد دوللارلاپ مەبلەغ توپلىدۇق. <بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى> ئەسلىدە قەرز ۋە سىرتماق كېلىشىمىدۇر.»

ئەمما، بايدىن 10 ـ سېنتەبىر خىتاينىڭ «بايدىننىڭ ھىندىستان ۋە ۋېيتنام سەپىرى خىتاينىڭ ھىندى ـ تىنچ ئوكيان رايونىدىكى تەسىرىنى تىزگىنلەشنى مەقسەت قىلغان» دېگەن سۆزىگە رەددىيە سۈپىتىدە، ئۆزىنىڭ ئامېرىكا ـ خىتاي مۇناسىۋىتىنى ياخشىلاش جەھەتتە «سەمىمىي» ئىكەنلىكىنى بىلدۈردى.

بايدىن ۋېيتنام سەپىرىدە ئۆزىگە ھەمراھ بولغان مۇخبىرلارغا: «مېنىڭ خىتاينى چەكلەش خىيالىم يوق، مەن پەقەت خىتاي بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمىزنىڭ بارغانسېرى ياخشىلىنىشىنى ئۈمىد قىلىمەن، بۇنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى ھەممە ئادەم بىلىدۇ» دېدى ۋە خىتاي «قائىدىلەرگە رىئايە قىلغان»لا تەقدىردە، خىتاينىڭ مۇۋەپپەقىيىتىنى كۆرۈشنى خالايدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

ئۇنداقتا، بۇ رايوندىكى يېڭى سودا لىنىيەسى خىتاينىڭ «بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى»نى تولۇقلامدۇ ياكى ئۇنىڭ بىلەن رىقابەتلىشەمدۇ؟

بۇ ھەقتە، بېرلىندىكى «ياۋروپا تاشقى مۇناسىۋەتلەر كېڭىشى» دېگەن ئاقىللار ئامبىرىنىڭ تەتقىقاتچىسى سىنزىيا بىيانكو (Cinzia Bianco) مۇنۇلارنى بىلدۈردى: بۇ رايوندىكى سودا مىقدارى بايدىننىڭ پروجېكتى بىلەن خىتاينىڭ «بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى»غا تەڭلا يەتمەسلىكى مۇمكىن. «مەسىلىنىڭ يادروسى شۇكى، بۇ پروجېكت ئۇنىڭ (يەنى خىتاينىڭ <بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى>نىڭ) ئورنىنى بېسىشنى مەقسەت قىلغان. يېڭى سودا لىنىيەسىدىكى ھەمكارلاشقۇچىلارنىڭ مەبلىغى ۋە سىياسىي ئىرادىسى يېتەرلىك بولۇپ، بۇ تۈر يېتەرلىك ۋاقىتتا مېۋە بېرىپ، <بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى>غا خىرىس قىلالايدۇ.»

ئەمما، يېڭى كارىدور پروجېكتىگە ئىشتىراك قىلغان ئۈچ دۆلەت نۆۋەتتە خىتاينىڭ «بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى»نىڭ ئەزاسى بولۇپ، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ «خىتاينىڭ پروجېكتىگە بۇزغۇنچىلىق قىلىشنى مەقسەت قىلغان» دەپ قارالغان چوڭ پروجېكتقا قاتنىشىشى سەۋەبلىك ئوڭايسىز ئەھۋالدا قېلىشى مۇمكىن. سەئۇدى ئەرەبىستان بىلەن ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكى ئاللىبۇرۇن خىتاينىڭ «بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى»غا ئەزا بولۇپ، ئىتالىيەمۇ مەزكۇر پروجېكتقا ئەزا بولغان بىردىنبىر G7 دۆلىتىدۇر.

ھالبۇكى، ئىتالىيە تاراتقۇلىرىنىڭ 10 ـ سېنتەبىر بىلدۈرۈشىچە، ئىتالىيە باش مىنىستىرى گىئورگىيا مېلونى (Giorgia Meloni) خىتاي بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى قويۇقلاشتۇرۇشقا ئۇرۇنۇش بىلەن بىر

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

ۋاقىتتا، ئىتالىيە 2019 ـ يىلى ئەزا بولغان «بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى»دىن «سىپايىلىق بىلەن» چېكىنىشنىڭ كويىدا ئىكەن.

بىيانكوغا كۆرە، ئىتالىيەنىڭ «بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى»غا ئەزا بولۇشى «بىنورمال ھادىسە» بولۇپ، مېلوننىڭ ئۇنىڭدىن چېكىنىشى مۇقەررەر ئىكەن.

پارس قولتۇقى ئەللىرىنىڭ «بىتەرەپلىكى»

ھالبۇكى، مۇتەخەسسىسلەرنىڭ بىلدۈرۈشىچە، ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكى ۋە سەئۇدى ئەرەبىستانغا نىسبەتەن، «ھىندىستان ـ ئوتتۇرا شەرق ـ ياۋروپا كارىدورى» «بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى»نىڭ ئورنىنى ئالالماسلىقى مۇمكىن.

دۇبەيدىكى «B'huth» دېگەن ئاممىۋى سىياسەت تەتقىقات مەركىزىنىڭ باش دىرېكتورى مۇھەممەد باھارۇن بۇ ھەقتە مۇنۇلارنى بىلدۈردى: بۇ كارىدور «ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكى ۋە رايون ئەللىرى قوغلىشىۋاتقان يەر شارىۋى باغلىنىش كۈن تەرتىپىنىڭ نامايەندىسىدۇر. ئۇ خىتاينىڭ <بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى> بىلەن رىقابەتلەشمەستىن، ئۆزئارا تولۇقلىشىدۇ. چۈنكى، ھەر ئىككىسى تاۋار (ئېنېرگىيەنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ)، پۇل، ئادەم ۋە سانلىق مەلۇماتلارنىڭ يۆتكىلىشىگە قولايلىق يارىتىشنى مەقسەت قىلىدۇ. ئەگەر بۇ پروجېكت خىتاينىڭ <بىر بەلباغ، بىر يول تەشەببۇسى>نىڭ <ئورۇنباسارى> ياكى <رىقابەتچىسى> دەپ قارالسا، ئۆزىنىڭ يوشۇرۇن كۈچىنى جارى قىلدۇرالمايدۇ.»

بيانكو مۇنۇلارنى بىلدۈردى: پارس قولتۇقى ئەللىرىنىڭ مەزكۇر يېڭى پروجېكتكە قاتنىشىش قارارىغا خىتاي ئىقتىسادىنىڭ ئاستىلىشى سەۋەب بولغان بولۇشى مۇمكىن. بۇ يەنە ئۇلارنىڭ «(خەۋپنى ئازايتىش مەقسىتىدە) فىشكىلىرىنى (فىشكا ـــ قىماردا پۇل ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان نەرسە) ئوخشىمىغان ئويۇنلارغا دو تىكىپ، ۋەزىيەتنى كۆزىتىپ بېقىش» يولىنى تۇتۇشىغا سەۋەب بولماقتا.

G20 باشلىقلار يىغىنى ۋە بايدىننىڭ ئىقتىسادىي كارىدور پروجېكتى، تەرەققىي قىلىۋاتقان دۆلەتلەردىن تەركىب تاپقان «كېسەك ئالتۇن دۆلەتلىرى تەشكىلاتى» نېفىتكە باي سەئۇدى ئەرەبىستان ۋە ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكىنى ئەزالىقىغا تەكلىپ قىلىپ بىر نەچچە ھەپتىدىن كېيىنلا ئوتتۇرىغا چىققان.

بۇ تەشكىلات ھازىر برازىلىيە، رۇسىيە، ھىندىستان، خىتاي ۋە جەنۇبىي ئافرىقانى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان بولۇپ، بەزىلەر ئۇنىڭ ئون يىلدىن بۇيانقى تۇنجى قېتىملىق كېڭىيىش ئېھتىماللىقىنى ئامېرىكانىڭ يەرشارىدىكى نوپۇزىغا خىرس قىلغانلىق، دەپ قارىماقتا.

پارس قولتۇقى ئەللىرى «مەيداننى ئېنىق بىلدۈرۈش» بېسىمىغا قارىماستىن، ھەر تەرەپلىمە سىياسىي ۋە ئىقتىسادىي ھەمكارلىققا چېتىشلىق تەڭپۇڭلۇقنى ساقلاپ قېلىش مەۋقەسىدە چىڭ تۇرۇپ كەلدى.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ebook.org
www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

تەھلىلچىلەرگە كۆرە، بۇ خىل مەۋقە پارس قولتۇقى ئەللىرىنى يۈكسەك ئىستراتېگىيەلىك ئەھمىيەتكە ئىگە قىلغان.

ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكىنىڭ بىر نەپەر يۇقىرى دەرىجىلىك ئەمەلدارى ئىلگىرى مۇنداق دېگەنىدى: ئەرەب بىرلەشمە خەلىپىلىكىنىڭ نۇقتىسىدىن ئېيتقاندا، «< كېسەك ئالتۇن دۆلەتلىرى تەشكىلاتى>غا ئەزا بولۇشتىكى مەقسەت دىپلوماتىك چەمبىرىكىمىزنى كېڭەيتىش ۋە كۈچەيتىشتۇر. بىز <كېسەك ئالتۇن دۆلەتلىرى تەشكىلاتى>غا گېئوسىياسىي نۇقتىدىن ئەمەس، بەلكى گېئوئىقتىسادىي نۇقتىدىن قارايمىز، بۇنىڭدىكى مەقسىتىمىز ئىقتىسادىي رىقابەت كۈچىمىزنى ئاشۇرۇشتۇر.»

شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، پارس قولتۇقى ئەللىرى ھەرقايسى تەرەپلەر بىلەن داۋاملىق مۇناسىۋەتنى ساقلاشنىڭ كويىدا.

بىيانكو يەنە مۇنداق دېدى: «پارس قولتۇقى ئەللىرى بۇ خىل كۆپ قۇتۇپلۇق ۋەزىيەتتىن ۋە يېڭى دۇنيا تەرتىپىدىن پايدىلىنىپ، يەر شارى سودىسىنىڭ مەركىزىدىن ئورۇن ئېلىپ، ئۇلىنىش ۋە يەر شارىلىششقا تېخىمۇ كۆپ مەبلەغ سېلىشقا ئۇرۇنماقتا.»

ئىنگلىزچىدىن ھېكمەتيار ئىبراھىم تەرجىمىسى

مەنبە:

https://edition.cnn.com/2023/09/11/middleeast/us-india-gulf-europe-corridor-mime-intl/index.html

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى